

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס : לילי הבר
 רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
 טלפון : 09-9579540, פקס : 054-4436366
www.cracow.org.il

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 123 מאי 2017 אייר תשע"ז

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

תדאוש יעקובוביץ זוכה תואר "איש השנה 2016"

בחודש מרס האחרון זכה ראש הקהילה היהודית בקרקוב, מר תדאוש יעקובוביץ, בתואר "איש השנה 2016" מטעם העתון "גזטה קרקובסקה". הפרס הוענק לו על האינטגרציה של הקהילה היהודית, פתיחות לדאולוג בנושאים חברתיים ודתיים, פעילויות לשימור המסורת של קזימיזי והגנה על אתרי מורשת וזיכרון יהודיים.

תדאוש יעקובוביץ, המכהן כראש הקהילה היהודית בעיר מאז שנות השמונים של המאה שעברה, הוא גם חבר מועצת המנהלים של הקרן לשימור המורשת היהודית (FODZ), המרכז הקהילתי היהודי (JCC) והוועדה לשיקום אנדרטאות בקרקוב.

הפרס מוענק, מזה 25 שנים, לאנשי קרקוב על תרומתם לתרבות, למורשת ולטיפוח העיר.

פתיתים,

תזכורת : ניצולי שואה, יוצאי פולין, עשויים להיות זכאים לפנסיה חודשית של כ-400 שקל משלטונות פולין, אם היו אזרחי פולין במהלך הרדיפות או הפעילות המלחמתית.

מי שטרם הגיש בקשה יפנה למוקד של המשרד לשיויון חברתי 8840* לקבלת טפסים ודברי הסבר.

מצטערים על פטירתה של חברתנו

הלה רופאייזן ז"ל
 לבית שיפר
 ומשתתפים בצער המשפחה

אבלים ומשתתפים בצער המשפחה על פטירת חברתנו

אמיליה
 קסובסקי ז"ל

אבלים על מות חברנו

צבי גרינגרס
 ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

ממצאים ארכיאולוגים במחנה הריכוז פלשוב

המחנה, ולכן יש להתייחס לכל שטח המחנה כבית קברות אחד גדול, שבכל מקום בו יש שרידי אדם. בחודשים הקרובים יבוצעו במקום בדיקות נוספות, על סמך תצלומי אוויר, חומר ארכיוני ותצלומים, על מנת לזהות טוב יותר את שטחי שני בתי הקברות שעליהם הוקם המחנה והשרידים.

כבר בשנת 2007 יזמה מחלקת המוזיאונים של עיריית קרקוב פרויקט לשימור המחנה, אך הוא לא מומש בשל התנגדויות. על פי התיכנון הנוכחי ישאר חלק ניכר מהמקום כ"שטח ירוק" ובנוסף יהיו שני אתרי זכרון : האחד בבניין שנקרא "הבית האפור", ואשר לפני המלחמה שימש את החברא קדישא לצורך קבורה בבתי הקבורה היהודיים שבמקום ; הבניין השני יוקם בשמורת בונרקה ויועד לתערוכות.

השטח לשימור הוא של כ-400 דונם ועלויות הקמת מתחמי הזיכרון היא עד 50 מיליון זלוטי.

במחקר ארכיאולוגי לא פולשני, שהסתיים בימים אלה במתחם מחנה הריכוז הגרמני לשעבר פלשוב, אותרו שלושה מקומות בהם נשרפו גופותיהם של הנרצחים לפני תום המלחמה, על מנת למחוק כל זכר להוצאות להורג ההמוניות שהתבצעו במחנה. לאחר אימות הממצאים הארכיאולוגים יוכנו התוכניות לשימור ושיחזור של המקום.

מחנה הריכוז פלשוב הוא המחנה האחרון מבין המחנות שהיו על אדמת פולין הכבושה, שטרם עבר תהליך של שימור. אף כי כבר ב-2002 המחנה הוכר כאתר לשימור, אין מוסד או ארגון העוסק בהיסטוריה של המקום והנצחתו. לאחרונה החליטו פרנסי העיר קרקוב, יחד עם הקהילה היהודית בעיר והמשרד לתרבות ומורשת, לפעול להנצחת האתר, ועד 2021 אמורות להסתיים עבודות השימור וההנצחה.

לפי דיווחים מהעבר ידוע כי אפר אדם הועמס על 17 משאיות ופוזר בכל שטח

האם שלמתם כבר את דמי החבר לארגון לשנת 2017?

נא לשלוח המחאה ע"ס 150 ש"ח, לפקודת ארגון יוצאי קרקוב לרחוב הנוריות 31 הרצליה מיקוד 4672630

או לבצע העברה לחשבון בבנק איגוד סניף הסדנאות (079) חשבון 216789

לזכר הניספים ולגבורת השורדים

בעצרת הזיכרון שהתקיימה ביום הזיכרון לשואה, ב-24 באפריל, בנוכחות כמאתיים מבני קהילת קרקוב וצאצאיהם, הודלקו ששה נרות לזכר הניספים.

את הנר הראשונה הדליקה **צלינה שתיל** בתם של שמעון-עמנואל אורטנר והלה-חיה לבית שטיל, שנולדה לפני 92 שנים בקרקוב. מצבה הכלכלי של המשפחה היה טוב מאד, והחיים היו טובים, עד פרוץ המלחמה, יום לפני יום ההולדת ה-14 של צלינה.

אב המשפחה דאג שלבני המשפחה יהיו ניירות הונגריים מזויפים, וכשהמצב בקרקוב החמיר עברה המשפחה לבז'סקו, שם נכלאו בגטו במקום. האקציה שם ברחו כל ארבעת בני המשפחה, בלילה, לבוכניה שם שהו כשנה. זמן מה עבדה בהפשטת גופות שהובאו לשריפה. אחר כך הועסקה כמשרתת

בביתו של מפקד הגטו. הוריה ואחיה נרצחו, וצלינה שידעה כבר מה עלה בגורל בני משפחתה, ברחה מהמקום בעזרת פולנייה לא-יהודיה, ידידת המשפחה.

בדרך נדודים הגיעה לסלובקיה ומשם להונגריה. בנסיגונה לעבור לרומניה נאסרה ועברה עינויים על ידי הגסטפו, כדי שתודה שהיא יהודיה. צלינה לא נשברה. היא פולנייה, חזרה והצהירה. בסופו של דבר הצליחה לברוח מהגסטפו, ובניסיון שלישי לעבור את הגבול לרומניה, הצליחה להגיע לבוקרשט, כשהיא מובילה עמה קבוצה של יהודים.

בבוקרשט שוחררה על ידי הצבא הרוסי, ומכאן היא מתכננת את עלייתה לארץ ישראל. באוקטובר 1944 היא עולה על ספינה רעועה שפניה לאיסטנבול, ומשם למולדת המובטחת.

צלינה, הנערה שלא סיימה תיכון קודם למלחמה, החלה ללמוד הנדסה כימית בטכניון, הכירה את בצלאל פרחודניק, שהיה לבעלה, אך נהרג במלחמת השחרור כשעצר בגופו רימון, לבל יפגע בחבריו. שלוש שנים מאוחר יותר נישאה צלינה בשנית, לאליעזר שתיל ועמו מקימה משפחה, ובמקביל ממשיכה בקריירה בינלאומית באיטום ובבידוד מבנים.

לצלינה בת ו-2 נכדים.

ברל שור הדליק את הנר השני. ברל נולד בקרקוב לפני 90 שנה, להוריו מרים ומאיר שור, אשר היו בעלי נתינות טורקית. עם פרוץ המלחמה, כשהיה בן 12, עזב ברל, יחד עם אחותו, בעלה ובנם הקטן את קרקוב ונמלטו מזרחה, במסע ארוך ורצוף סכנות שארך כשנתיים. לאחר שהצליחו לקבל ויזות מעבר דרך יפן מחסיד אומות העולם, צייאנו סוגיהרה, הקונסול היפני בליטא, הגיעו לבסוף לחוף מבטחים בניו-זילנד הרחוקה.

הוריו של ברל שור ניצלו את החסינות שהייתה להם

בגין הנתינות הטורקית, נשארו בקרקוב ועזרו, ככל שרק יכלו, ליהודים אחרים בגטו קרקוב וגטו בוכניה עד 1943. הטורקים ביטלו את הנתינות של מילה ומאיר שור, מבלי אף להודיע להם על כך, ודווחו על הביטול לגסטפו בקרקוב. בני הזוג שור הצליחו לרדת למחתרת, אך כשניסו לברוח מקרקוב

נתפסו ע"י הנאצים, נלקחו למחנה פלאשוב, ושם נרצחו בידי מפקד המחנה הידוע לשמצה אמון גת' ימ"ש.

לאחר קבלת תארים בהנדסה מכנית ובמדעי הטבע באוניברסיטה בניו-זילנד עבד ברל שור מספר שנים כמהנדס בניו-זילנד ובשווייץ. ב-1955 עלה ברל שור ארצה, הכיר כאן והתחתן עם רעייתו חנה ז"ל והקים יחד איתה את ביתם.

לזוג שלושה בנים ובת ו-11 נכדים ונכדות.

את הנר השלישי הדליקה **קריסטינה רישה טרייביץ**. בתם של גיטל ומנדל הופרט נולדה בקרקוב לפני 93 שנים למשפחה מסורתית וציונית. את לימודיה היסודיים סיימה רישה בבית הספר דומברובקי ע"ש מלכת פולין, והחלה את לימודיה בתיכון לבנות יהודיות. המלחמה פרצה כשרישה היתה נערה בת 15.

גורלה של משפחת הופרט דומה לגורלם של רבים מקהילת יהודי קרקוב. במרס 1941 נאלצה המשפחה לעבור לגטו בפודגוז'ה. באקציה של 28 באוקטובר 1942 גורשו הוריה אל מותם, במחנה ההשמדה בלז'ץ. עם חיסול הגטו, במרס 1943, נשלחה רישה, יחד עם עוד כשמונת אלפים יהודים מגטו קרקוב, למחנה הריכוז פלשוב, ובאוגוסט 1944 גורשה משם, יחד עם עוד כ-5000 נשים מפלשוב אל מחנה ההשמדה בירקנאו, ובנובמבר הגיעה לאושוויץ.

ב-18 בינואר 1945, כשהתקרב הצבא האדום לאושוויץ, החלו צעדות המוות לכיוון מערב, וכך מצאה את עצמה במחנה הריכוז ברוונסבריק צפונית לברלין, ואחר כך במחנה הסמך נוישטדט גלווה.

ב-2 במאי 1945 הגיע יום השחרור. רישה חזרה לקרקוב עירה בתקווה לפגוש את אחיה, גוסטב. אך הוא לא חזר. הוא נפל עם נשק בידו בין הפרטיזנים הפולנים.

בקרקוב נישאה רישה ושם גם נולדה הבת הבכורה. באוגוסט 1950 הגיעה המשפחה לישראל וכאן נולדה הבת השנייה.

לרישה שתי בנות, 4 נכדים ו-3 נינים.

לזכר הניספים ולגבורת השורדים

את הנר הרביעי הדליק **מרצל גולדמן**, בנם של מקס ושרה שנולד לפני כ-90 שנה בקרקוב. להוריו הייתה חנות גלנטריה באיזור "הלא יהודי". המשפחה הייתה מתקדמת, אבא היה ציוני.

ב-1939 סיים מרצל שש שנות לימוד בבית הספר העברי, ובשל המלחמה לא התחיל את לימודיו בגימנסיה. גם את בר המצווה לא חגג. באביב 1941 נאלצה המשפחה בת 4 הנפשות להכנס ולגור בגטו קרקוב. בעזרת מעבידו הפולני הצליח האב, עוד קודם לכן, להשיג ניירות אריים. אחרי שני גירושים החליטו לברוח מהגטו בספטמבר 1942. אל המשפחה הצטרפה גם בת

אחות האם, שנותרה לבדה, יתומה משני הוריה. עד 1947 התגוררה המשפחה המורחבת בעיר ראדום, על "ניירות אריים" כשאב המשפחה עובד בדרגה בכירה במפעל באטה.

בקיץ 1949 עלו כולם ארצה. מרצל הקים משפחה עם אשתו, ביאנקה ילידת בילסקו, שאת שנות המלחמה שרדה עם משפחתה ברוסיה.

לזוג גולדמן בת, 3 נכדים ונינה בת חודשיים.

הנר החמישי הודלק על ידי **רות זקס**, בת יואכים וטונינה כהן, שנולדה בקרקוב לפני למעלה מ-90 שנה. את לימודיה היסודיים סיימה רות בבית הספר העברי שברחוב בזיוזובה והמשיכה את לימודיה בתיכון בגימנסיה העברית ע"ש חיים הילפשטיין. בנעוריה הייתה חניכה בתנועת "הצופים" שליד הגימנסיה העברית.

בת 13 היתה רות כשפרצה המלחמה, והיא נכלאה עם הוריה ואחיה ארתור בגטו קרקוב. עם חיסול הגטו גורשה למחנה הריכוז פלשוב. ולאחר שזה חוסל, בקיץ של שנת 1944 התמזל מזלה של רות והיא צורפה ל"רשימת שינדלר". באוקטובר 1944 הגיעה רות, יחד עם עוד 300 נשים ממחנה פלשוב לאושוויץ, ומשם "שלף" אותן "המלאך אוסקר שינדלר" ודאג להעבירן למחנה החדש שהקים בברינליץ.

ב-9 במאי שחרר הצבא הרוסי את אסירי המחנה וכולם יצאו לחופשי. עם סיום המלחמה חזרה רות לקרקוב בתקווה למצוא שם מי ממשפחתה או ממכריה, אך לשווא. בדרכה פגשה את צבי, מי שהיה לימים בעלה, ויחד הצטרפו למסע לארץ ישראל, בעזרת פעילי "הבריחה", ועמם, בדרך לא דרך, הגיעו לאיטליה, שם נולדה בתם הבכורה של בני הזוג, אסתר. כשתינוקת בת 6 חודשים בזרועותיה הגיעה רות לארץ ישראל, ומיד הצטרפה לקיבוץ מעלה החמישה, בו היא חיה עד היום.

לרות 2 בנות, 4 נכדים ו-10 נינים

הנר השישי הודלק על ידי **נפתלי (טולק) אריאן** שנולד בקרקוב לפני כמעט 90 שנה, להוריו ברטה בלקה ואוזיאש ישעיהו אריאן, ויחד עם שני אחיותיו התגוררו ברובע קז'ימייז' ברחוב אוגוסטינסקה 18. טולק למד בבית הספר "מזרחי" שברחוב מיודובה מכתה א' עד כיתה ג', ובגימנסיה העברית למד בכיתות ד' וה' עד פרוץ המלחמה.

כשפרצה המלחמה היה טולק בן 11 וחצי והמשפחה גורשה מקרקוב ונאלצה להשתקע בעיירה סמוכה בשם סקלה. באוגוסט 1942 נערכה אקציה בסקלה. משפחתו נשלחה למחנה השמדה בלוז' וטולק נשלח ליוג 1 שבפלשוב. כשנה מאוחר יותר חוסל יוג 1 וטולק הועבר לפלשוב. אחרי שלושה חודשים בפלשוב ב-21 בפברואר 1944 נשלח לאושוויץ. ב 1 למאי 1944 הועבר לגליביץ 1 שבגרמניה. בינואר 1945 החלה צעדת

המוות מגליביץ ובסיומה מצא עצמו טולק בבוכונוולד, שם שוחרר על ידי הצבא האמריקאי, ב 11 באפריל 1945.

נפתלי חזר לקרקוב כדי לחפש את בני משפחתו, אך פרט לדוד אחד, איש ממשפחתו לא שרד, וטולק החליט לעזוב את ארץ הולדתו פולין ולנסוע לבלגיה, אך גם דרך זו לוותה בקשיים, והוא נעצר על "רצון לעבור את הגבול בדרך בלתי ליגלית" עד שהצליח בדרך לא דרך להגיע לבלגיה באוגוסט 1946 ומשם בינואר 1949 הגיע לישראל. בישראל קבע את ביתו בחולון, יחד עם זוגתו סימה ז"ל.

לנפתלי 3 ילדים, 7 נכדים ו-3 נינים.

רחוב דיוור (Dajwor) על שום מה:

במאה ה-16 שכנה במקום, שהיה חלק מקז'ימייז', חוה. בשנת 1640 היא הוחכרה לאחד תומר דיוור, ועל שמו נקרא הרחוב. החווה היתה במקום עד המאה ה-19, ובשנת 1831, משפרצה מגיפת הכולירה, היה המקום לבית חולים יהודי.

רחוב ורשואר (Warszauer) על שם מי:

הרחוב המוביל מהככר החדשה - Plac Nowy - לרחוב יעקובה קרוי על שמו של ד"ר יונתן ורשואר (-1888). (1820).

ד"ר ורשואר היה רופא, בוגר האוניברסיטה היגלונית, אשר חיבר עבודות רבות בתחום האפידמיולוגיה וטיפול באמצעות מים. בשנת 1846 החל את פעילותו הפוליטית, ובשנת 1848 נבחר למועצת העיר, אליה נבחר פעם נוספת בשנת 1866. נסיונותיו להבחר למועצה הממלכתית של וינה או לפרלמנט הלאומי נכשלו בשל דעותיו נגד חוגי האורתודוקסיה הקרקובאית, ונגד הרב שמעון שרייבר.

במאה ה-19 היה ברחוב בית החולים היהודי, והכניסה לבית הכנסת "קופה" היתה מרחוב ורשואר (בית מס' 8).

נשים לוחמות בגטו קרקוב

מבין תנועות הנוער שפעלו בקרקוב לפני המלחמה, המשיכו לפעול בשטח הגטו שתי תנועות: תנועת הנוער הציונית הליברלית "עקיבא" ו"השומר הצעיר". באוגוסט 1942 הוקם ע"י "עקיבא" ארגון לוחמה, "החלוץ הלוחם", שבראשו עמדו דולק ליבסקינד, סימק דרנגר, מאניק אייזנשטיין ואברהם ליבוביץ-לאבאן מתנועת "דרור-פרייהייט". במקביל אורגנה ע"י "השומר הצעיר" הקבוצה הלוחמת "איסקרא", שמנהיגיה היו השיק באומינגר, בנימין האלברייך, שלמה שיין וגולה מירה. בשני הארגונים היו בסה"כ 129 חברים, מהן 33 נשים.

מה הניע את הבחורות הצעירות להצטרף לארגון לוחם, שלא היו לו שום סיכויים לנצח או לשרוד? ב"יומנה של יוסטינה" מצטטת גוסטה דרנגר את השגותיו של חבר התנועה, אלק גולדברג, שטען כי נוכח השואה הטוטאלית נותרה רק האמונה בנקמה בעתיד, כי דרך אחרת היא טירוף דעת. על זה השיבה גוסטה: "ההיסטוריה לא תסלח לנו על העוון הזה... היכן הסיבה הגדולה שבגללה עלינו להימנע מן התגובה היחידה הראויה לאדם שיש לו כבוד עצמי? ההיסטוריה תנדה אותנו לנצח. אם נשאר לנו איזה מוצא, אין זה אלא להציל את עצמנו בפני משפטו של העתיד..."

הקורא דברים אלה תוהה, מניין לבחורה זו, בת 25, לא ידועה לציבור הרחב, שאיש לא הכיר אותה חוץ מחברי תנועתה – מניין לה היומרה הזאת? מדוע היא ראתה את עצמה כאחראית על הצלת כבוד העם היהודי בפני דין ההיסטוריה?

אין ספק, כי ההשפעה הראשונה היתה לאידיאלים של תנועת "עקיבא", בה תפסה גוסטה, עוד לפני המלחמה, מקום חשוב כמנהיגה, מחנכת ועורכת עיתון התנועה. האמנם רק זה? יוסף וולף, סופר צעיר שהכיר היטב את גוסטה כאשה יפה ועדינה, בעלת נפש אמנותית, מצביע על ההשפעה העצומה שהיתה לשמשון דרנגר על אשתו. דרנגר, אדם נוקשה, שחי לפי האידיאלים, העריץ רק את אלה שהקריבו את עצמם למען רעיון נשגב. עם הקמת "החלוץ הלוחם" הפכה גוסטה לרוח חיה של התנועה: היא ניהלה יחד עם בעלה עבודה טכנית, העבירה נשק, ארגנה עבודה חינוכית, ליוותה את קבוצות הלוחמים ליער "ובשקט סבלה שלבעלה סימק אין זמן עבודה". שניהם כרתו "הסכם" שאם אחד מהם ייפול בידי הגרמנים, השני יסגיר את עצמו. ואמנם גוסטה עשתה זאת שלוש פעמים. כאשר סימק נעצר התייצבה מרצונה בתחנת הגסטאפו, כדי לראות את בעלה האהוב. בפעם השלישית נרצחו שניהם.

פרשת אהבתם של גוסטה וסימק אינה מהווה הוכחה כי מאחורי כל אשה לוחמת עמד גבר אהוב. סיבות ההצטרפות לארגונים לוחמים היו שונות ומגוונות. גולה מירה לא השאירה יומן, אבל לפי המקורות השונים היא מצטיירת כאשה לוחמת וקנאית, שבנעוריה עברה מ"השומר הצעיר" למפלגה הקומוניסטית הפולנית ונדונה ל-12 שנות מאסר. בזמן המלחמה השתחררה במזרח פולין ואחרי שאיבדה את בעלה ואת בנה, נרתמה לעבודת המחתרת. לא המאבק למען העתיד בארץ ישראל ולמען כבוד האומה עמד לנגד עיניה, אלא מלחמת נקם, מיידית, לצד הקומוניסטים הפולניים.

היו בנות שהצטרפו למחתרת מתוך הערצה למנהיגים אהובים, היו שהושפעו מהדוגמה של חברים אחרים. על פי רוב אחד הלוחמים המליץ על מועמד חדש.

ומדוע רבות לא הצטרפו? אובייקטיבית היה קשה

חברי תנועת "עקיבא" לפני המלחמה

מאוד למצוא קשר עם הארגון הלוחם, כי חבריו פחדו מן המלשינים. וכאשר הקשר כבר נוצר באה ההתלבטות: הפחד מן המוות ועוד יותר – מן העינויים. וכיצד יסתדרו ההורים לבד? האם יש לי רשות לעזוב אותם? האם יש לי רשות לסכן אותם? הרי הגרמנים נוקטים בעונש קולקטיבי. זאת ועוד: לאלו שגדלו במשפחות מתבוללות, - רחוקות מיהדות ומציונות כאחד – לא היה כלל ברור מדוע עליהן להילחם על הזכות למות בכבוד.

היו שהתגברו על כל המעצורים והצטרפו. באיזה מחיר? חברי שני הארגונים היו ברובם ערירים. באקציה של אוקטובר גורשו הוריהם של דולק ליבסקינד ושל סימק דרנגר, אימה של גוסטה וקרוביהם של רבים אחרים. "עתה חופשיים היו - כתבה גוסטה - נותקו קשריהם האחרונים עם חיי משפחה רגילים... קשה היה לו לאדם שהצטרף באורח זה למחתרת לאחר שכל הרגשות כבר מתו בקרביו".

אבל נותר עוד רגש הנקמה. ותחומי הפעילות היו רבים: יש לזכור, כי בהשוואה לכל תנועות ההתנגדות האחרות באירופה הכבושה, רק חברי המחתרת היהודית נאלצו לפעול בקונספירציה כפולה. בתוך הסביבה העוינת הם לא יכלו לנוע כיהודים ורק עם ניירות אריים יכלו לצאת מן הגטו. מכאן החשיבות העצומה לתפקיד הקשריות, עליהן כותב אריה באומינגר: "הקשרית היתה לרוב בחורה צעירה, יפה, בעלת הבעת פנים אריות, אדיבה ומחייכת לסביבה הארית... ארנקה הכיל לרוב אקדח קטן, ניירות שונים וגלולת רעל... תמיד היתה בנסיעות מגטו לגטו, מעיר לעיר, כשהיא מבריחה נשק, ניירות מזויפים ועתונות מחתרתיות".

גם לבחורה המתאימה ביותר ארבה הסכנה בכל רחוב, בכל חשמלית או בתחנת רכבת. רבות נפלו בדרך. הקשריות שהיו, כאמור, בחורות צעירות ויפות, נאלצו להתמודד עם סכנה נוספת: הסחיטה המינית. זה קרה לאווה ליבסקינד ולחברתה, כאשר ביושבן כפולניות באחת העיירות, נטפל אליהן שוטר מקומי והן נאלצו לעזוב את המקום. עם פיתויים וסכנות לאין סוף התמודדה הלה שיפר, בלונדינית יפה ואמיצה, עליה הוטל התפקיד הקשה ביותר: להביא מוורשה לגטו קרקוב את חמשת האקדחים הראשונים שנקנו בכסף רב.

התמיכה והעזרה שהושיטו הבחורות לחבריהן הלוחמים ניכרת גם ביוזמה אחרת: בקיץ 1942 הוקם ברח' יוזפינסקה בגטו הקיבוץ העירוני של "החלוץ הלוחם". שם גרו, אכלו וישנו, שם ערכו את ערבי "עונג שבת" המסורתיים. את הקיבוץ ניהלה ביד רמה אלזה לאפה.

(המשך בעמוד הבא)

נשים לוחמות בגטו קרקוב (המשך)

מאותה אווירה חמה ואוהבת יצאו למבצעים "החוצה". הבנות עזרו בריגול של אובייקטים צבאיים, במציאת מקומות מחבוא, בהכנת תעודות מזויפות, בהפצת חומר חינוכי ותעמולתי ועוד.

המפורסם ביותר היה מבצע "ציגנריה" בקרקוב, ב-22 בדצמבר 1942, בו השתתפו כ-40 אנשים, כמחציתם בנות. הצעירים השליכו רימונים על בית הקפה "ציגנריה", בו נהרגו ונפצעו עשרות גרמנים, הבנות הניפו דגלים פולניים, הדביקו על קירות הבתים כרזות שקראו לפולנים למרוד והניחו פרחים לרגלי האנדרטה של אדם מיצקביץ. אך בשל הלשנה נאסרו רוב הלוחמים ונשלחו לבית הסוהר מונטלופיץ בקרקוב. דולק ליבסקינד נפל בקרב יריות.

בתחילת 1943 נפגשו גוסטה דרנגר וגולה מירה בתא האסירות בכלא הלצלב בקרקוב. שם ישבה גם קבוצת הקשריות שנתפסו מקודם. בהתרגשות זוכרת אחת מהן, גניה מלצר, את הימים בהם שהו יחד עם שתי המנהיגות: גוסטה אירגנה שיעורי תנ"ך ותולדות א"י, גולה לימדה שירי מהפכה. כולם ידעו שזה תא הנידונים למוות ורק מן התא הזה בקעו צלילי שירה. שם נרקם רעיון הבריחה.

ב-29 באפריל 1943, בזמן ההעברה למחנה פלשוב, הצליחו האסירות לברוח. כמה מהן, ביניהן גולה מירה, נהרגו בזמן הבריחה. גוסטה ניצלה ונפגשה עם סימק, שאף הוא ברח מן הכלא. עד סוף 1943 הם שהו במחבוא בבונקר בסביבת בוכניה, שם הדפיסו והפיצו את העיתון המחתרתי "החלוץ הלוחם". משימתו העיקרית היתה רישום קורות הארגון הלוחם בקרקוב ומן הגיליונות המעטים שנותרו עולה האפופיאה המופלאה של ההקרבה והגבורה היהודית של גטו קרקוב.

לא היתה התקוממות בגטו קרקוב. כמה אלפים שנותרו בו ראו את קרש ההצלחה במחנה פלשוב, אליו הועברו אחרי חיסול הגטו. בגטו גם לא היו תנאים אובייקטיביים לארגון המרד: שטחו היה קטן, הבתים הישנים לא אפשרו הקמת מעברים ובונקרים, פיתוח השלטונות בעזרת המלשינים היה צמוד ועקבי. ללוחמים לא היה ניסיון, לא בעלי ברית ולא נשק ומנהיגיהם חששו, שבעקבות פעולות איבה בתוך הגטו ייענשו כל יושביו. ואמנם, למרות ההערצה שרחשו להם יהודי הגטו – הלוחמים היו מבודדים. לא היתה בגטו תמיכה רחבה לארגוני הלוחמה, לא מצד האוכלוסייה בכלל ולא מצד הנשים בפרט. מתוך היבט זה ניתן לראות גם את מאבק ההישרדות של נשים כאחד הגורמים לאי-פרוץ המרד.

מה היו המאפיינים של מאבק זה? הנשים הבינו מהר יותר באופן אינטואיטיבי, כי "זו מלחמה אחרת", ויש להציל מה שניתן. לכן כבר עם פרוץ המלחמה הן הפצירו בגברים להימלט מזרחה, ורבות נאלצו בכוחות עצמן להילחם על קיום המשפחה.

כמה תכונות נשיות הקלו עליהן להתמודד עם המציאות הקשה טוב יותר מן הגברים: השלמה עם חוסר האונים, כושר ההסתגלות המפותח, החן הנשי והיכולת לפתח קשרים עם הסביבה (לפעמים גם עם הגרמנים) – וכל זה נוסף לתרונות הפיזיים: החוזק הביולוגי, שמירה טובה יותר על המראה החיצוני ועל הניקיון.

הנשים ניסו את כל השיטות ואת כל הדרכים על מנת לשמור על המשפחה: הברחת מזון, שוחד הממונים למיניהם, מציאת מקומות מחבוא, השוק השחור, בריחה עם ניירות אריים, פעילות במוסדות סעד שונים ויחד עם זאת – דאגה למינימום מזון רוחני, לפירורי תרבות, לעזרה

לזולת. היו רבות שברגע האחרון שלחו את ילדיהן החוצה, על מנת שיינצלו ולבדן הלכו למוות.

נוכח עובדות אלו – האשמה ב"רכרוכיות פנימית" יהודית אינה רק בלתי צודקת, היא גם מעליבה. מרום הפסגה עליה העמידו דרנגר וחבריו את ערך הלוחמה, הם לא ראו את הבת שהלכה למוות עם אמה ולא את האם שלא רצתה להשאיר את תינוקה לבד. מדוע ינוש קורצ'אק הפך לסמל הגבורה וההקרבה העצמית ואננה פוירשטיין, המנהלת האלמונית של בית היתומים בקרקוב מזוהה עם צאן המובל לטבח? האם החלטתה להיות עם הילדים עד הסוף אינה מעוררת כבוד?

כנגד "המנטליות הגלותית" על כל חטאיה: הפחדנות, המחילה על הכבוד העצמי, ההתרפסות לפני הכוח וכו' העמידו הלוחמים את ערך המרד או לפחות - הבריחה ההמונית, ההתפרצות, הצפת הרכבות, הדרכים וכו'. התקוממות כזאת היתה מקשה על הגרמנים לבצע את זממם. כאשר גוסטה דרנגר שאלה את בעלה, האם יש למרד יהודי יותר מערך סמלי, קיבלה תשובה כי המרי היהודי ישתלב בשרשרת המרידות של העמים המשוועדים באירופה נגד הכובש.

מבלי להתייחס למרידותיהם של היהודים, מן הפרספקטיבה ההיסטורית מצטיירת היום אמונתם של דרנגר וחבריו, כי בארצות אירופה המשוועדות תפרוץ מרידה כללית נגד הגרמנים - כשיא התמימות הפוליטית. בשום מדינה משועבדת לא פרצה התקוממות כללית והפרטיזנקה המקומית אפילו ביוגוסלביה - גם אם פעלה רבות, לא הצליחה בכוחות עצמה "לפוצץ מבפנים" את החנק הגרמני. לא מרדו שבעה מיליונים פועלי כפייה שהובאו לגרמניה בקרונות בקר מכל ארצות אירופה... לא מרדו רבבות האסירים הכלואים במחנות הריכוז. (המרד בבוכנוואלד פרץ באפריל 1945). לא מרדו שלושה מיליון שבויי מלחמה רוסיים. מתוך 11,000 שהובאו לאושוויץ בסוף 1941, נותרו במרץ 1942 רק 400. לא ידועים מקרים שהמונים חסרי נשק התפרצו נגד גרמנים חמושים.

האם לכולם היתה "מנטליות גלותית"? או שבאותו רגע שהמציאו את הרובה, מתו כל הגיבורים... ובכל זאת – אף אחד מן העמים המשוועדים אינו מאשים את עצמו שאיבד את כבודו משום שלא התמרד. רק היהודים פיתחו רגשי אשמה ובושה על כך שנרצחו ועד היום מתנצלים על כך שלא מרדו. את התיאוריה על "אבדן הכבוד של העם היהודי" המציאו היהודים, אבא קובנר, שמשון דרנגר ומורדים אחרים, והיא מקננת עדיין בתודעה הציבורית ובמדיניות הרשמית של מערכת החינוך.

לגבי יהודי קרקוב יבואו ויגידו: אבל להם לא היה מה להפסיד, אז למה לא מרדו? על זה עונה הרוקח מבית המרקחת בגטו קרקוב, תדאוש פאנקיוויץ', עד ראייה של הגירושים בגטו: "בין יריות, בעיטות ומכות רצח... מי שראה את השיטות שבהן השתמשו הגרמנים לזריעת הפחד, להפצת השמועות, לטיפוח האשלויות, איך עוררו בלב המגורשים את התקווה שיניחו להם לחיות ואיך איימו בעונשים קולקטיביים ובאחריות ציבורית לכל מעשה בריחה, חבלה, לכל תגובה של הגנה עצמית – כי אז לא היה שואל אותי – מדוע?

יש להצדיע ללוחמי גטו קרקוב על ההקרבה העצמית, על אומץ הלב, על הנכונות להנציח מעשי גבורה יהודית בדפי ההיסטוריה.

לפי מאמרה של ד"ר פליציה קראי
התפרסם ב"ילקוט מורשת ע"א, תשס"א

במריצת חייו. סיפורו של ינק וסרמן

יעקב (ינק) וסרמן ספר את קורותיו ליגאל שחר, וזה ערך אותם לספר "במריצת חייו. סיפורו של ינק וסרמן שריד חיובה גורקה בפלשוב" שראה אור בהוצאת "יד ושם". וכך נכתב על העטיפה האחורית של הספר: "חיובה גורקה שבפלשוב, הגבעה המבודדת שאליה נשאו ינק וסרמן ואביו במריצות גופות של מתים ושל חיים, לקבורה ולשרפה, היתה רק תחנה אחת בנתיב השואה של ינק. הוא עבר בשדה ההרג בסלומניקי, ביולג 1, במאטהוון, בגוזן ובגונסקירכן - אבל היא הייתה הנוראה מכולן... הספר מביא סיפור מיוחד במינו. מעט מאד נכתב על פלשוב, וכמעט כלום על חיובה גורקה, הגבעה שהייתה אפופה טרור ואימה שקשה להעלותם על הדעת". וכך מספר ינק על ילדותו ונעוריו:

"נולדתי ב-22 בפברואר 1925 בקרקוב, ברחוב בז'וזובה 11, בן בכור לקיילה וברוך צבי וסרמן. אבי נולד בוורשה למשפחה עשירה מאד. כנהוג בימים ההם, הוא התחתן עם אמי באמצעות שדכן. אמי, בת למשפחת קליינר, משפחה ידועה ועשירה מקרקוב, הייתה בת "ייחוס" מתאים. חגיגת החתונה המפוארת שנערכה בקרקוב, נמשכה שבוע ימים, ושמעה יצא אף מעבר לגבולות קרקוב...

ביתנו היה גדול ומרווח. בסלון עמד תנור פחמים גדול ומרשים, שהעיד על עושרנו. ביתנו השתרע על פני קומה שלמה, וניצב לא רחוק מביתו של המשורר מרדכי גבירטיג, שהיה חברו הטוב של אבי.

גבירטיג היה אורח קבוע בביתנו. ראיתי פעמים רבות כשבא לבקר את אבי, אבל מעולם לא השתתפתי בשיחותיהם... מרדכי גבירטיג היה לבוש בגדים מהוהים ומקומטים, שכמו הצהירו על עניו. תמיד חבש כובע מצחיה אפור ומרופט, משהו שהיה למעיין סימן ההיכר שלו. אבא תמך בו מבחינה כלכלית. גבירטיג לא עזב את ביתנו קודם שאכל עמנו ארוחה מלאה כהלכתה, ובצאתו נהגה אמי לציידו בבגדים שנטלה מארון הבגדים של אבא. מידי פעם בפעם נתן לו אבי כסף מזומן....

שיריו של גבירטיג הרטיטו את נפשי, עד היום הם מתנגנים בי ומביעים את סבלה ואת יגונה של יהדות קרקוב. אני רואה בו את משורר הדלות של יהודי פולין כולה. שירי גבירטיג שנתנו ביטוי עז, צבעוני ומרטיט כל כך לכאבם של עניי קהילת קרקוב, תפסו מקום של כבוד בביתנו. חשנו הזדהות מלאה עם כלל הקהילה היהודית, כמונו כשאר עשירי היהודים. בקהילה התקיימה חדות הנתינה, עזרה תמימה לעניים, בתי תפילה ששימשו עשירים ועניים כאחד, בתי ספר, בעיקר בחינוך היסודי, שבהם למדו יחדיו בני עניים ובני עשירים ואירועים בקהילה שבהם לא הייתה שום הבחנה בין המשתתפים.

אמי הייתה צעירה ויפה. היא טיפחה את עצמה והקפידה מאד על הופעתה, ומעולם לא ראיתי עסוקה במלאכות הבית. על אלה הופקדו שתי עוזרות, אחת פולניה שהייתה אמונה על ניקיון הבית, והאחרת יהודיה, שהייתה אחראית לבישול ולטיפול בילדים. שתייהן גרו עמנו, והיו חלק בלתי נפרד מבני ביתנו. אמי הייתה אישה מתקדמת במושגי הימים ההם. היא שלטה בשפה הגרמנית ובעברית. בביתנו הייתה ספריה עשירה מאד בגרמנית, שכללה את מיטב הקלסיקה הגרמנית. את שליטתי בשפה הגרמנית ירשתי מאמי. אבא, שהיה ורשאי במקורו, דיבר רק יידיש ופולנית.

אמי לא הייתה דתייה והדירה את רגליה מבית הכנסת,

הבית ברחוב בז'וזובה (Brzozowa) 11

אבל הייתה אורחת קבועה במופעי התרבות שהתקיימו בקרקוב. אמא לא כיסתה את ראשה, כפי שנהגו הנשים החרדיות, אלא התהלכה בשער גלוי...

סבי ואבי היו בין נכבדי הקהילה היהודית בקרקוב וגם פולנים רבים חלקו להם כבוד. סבי היה אדם נמרץ מאד, חכם, פיקח ובעל עוצמה כלכלית. הוא העסיק פולנים רבים, הם כיבדוהו והוא כיבד אותנו. כמובן שגם בניו ומשפחותיהם נמנו בין חשובי הקהילה. עסקיו המרובים והמוצלחים של סבי אפשרו לו להעניק לילדיו חיי שפע חסרי דאגות, אבל הוא טרח להחזיר בהם את ההכרה שיש לשתף בעושר הזה גם את עניי הקהילה. בני משפחת קליינר היו ידועים בנדיבותם ונחלצו לעזרת עניי הקהילה, פרי החינוך שקיבלו בביתם. ששת הבנים, אחיה של אמי, היו כולם עשירים.

לאחד הדודים היה מפעל ליצור ופלים ששמעם יצא בפולין כולה. ליד המפעל היה בית תמחוי שחולקו בו ארוחות חמות לנזקקים. דודי תרם ביד רחבה לאחזקתו ולתפעולו של בית התמחוי הזה. לדוד אחר הייתה חנות בכיכר השוק היהודי המכונה "שוק הברווזים", אינני יודע מדוע. אנחנו קראנו לכיכר פשוט שוק. בילדותי ביליתי שעות רבות בחנותו של דודי ואהבתי את המולת השוק, את ניחוחותיו ואת אווירתו.

סבתי הייתה אשה מיוחדת במינה. היא נודעה באצילותה ובנדיבותה והקדישה את כל אונה והונה למתן עזרה לזולת. היא עסקה בעיקר בקיום מצוות "הכנסת כלה". היא אספה אל חיקה בנות יהודיות עניות, שמשפחותיהן לא יכלו להשיאן, ודאגה לכל מחסורן כדי שיינשאו בכבוד, וטיפלה בכל פרטי החתונה. סבתא נשאה בכל ההוצאות הכרוכות הן בחתונה, הן בנדוניה והן בצעדי הראשונים של הזוג הצעיר. למסיבות החתונה של הבנות הללו היא הזמינה גם בני עשירים, כדי למנוע לזות שפתיים שאלה חתונות של בני עניים...

באותם הימים לא נהגו בני זוג להפגין את אהבתם בפרהסיה, ודאי שלא בנוכחות הילדים. ואכן לא זכור לי, ולו מקרה אחד, של גילויי אהבה של הורי זה כלפי זה. מעולם לא ראיתי את אבי מחבק או מנשק את אמי. מערכת היחסים ביניהם, כפי שהצטיירה בעיני, הייתה עניינית מאד ונגעה לניהול משק הבית, דאגה לילדים וייצוג המשפחה בעת ביקורי אורחים בביתנו.

(המשך בעמוד הבא)

סיפורו של ינק וסרמן (המשך)

אבא היה מעורה בקהילה. הוא היה עסוק בפעילות ציבורית, בעיקר באגודת ישראל. אני זוכר את התכונה שהייתה בביתנו לקראת הבחירות במפלגה. עשרות עסקנים פקדו אז את ביתנו...

את החגים היהודיים אהבתי מאד משום ימי החופשה, משום ניחוח תבשיליהם, ומשום המנהגים המסורתיים שנהגו בהם. במיוחד אהבתי את חג הסוכות. כבר במוצאי יום הכיפורים החלו כל דיירי הבניין לבנות סוכה משותפת במרכז החצר הפנימית של הבית. כל ילדי הבניין השתתפו בבניית הסוכה... הייתה זו סוכה ענקית, שבתוכה הוצב שולחן גדול וכיסאות. הנשים הביאו את המאכלים לסוכה, והסוכה שימשה את הגברים בלבד, רק לאכילה...

אבי התפלל בשטיבל שהיה למעשה בית כנסת פרטי בשם פיינגולד, על שם היהודי העשיר שבנה אותו... אבא נהג לפקוד את בית הכנסת רק בשבתות ובחגים. היה לו מקום כבוד בקיר המזרח, סמוך לארון הקודש... בערב שבת, לפני התפילה, התקבצו בפתח בית הכנסת יהודים עניים שלא היו שייכים לפיינגולד, למעשה הם לא השתייכו לשום בית כנסת. אבא נהג להזמין שניים-שלושה מהם לסעודת ערב שבת ולסעודת השבת למחרת... מעולם לא ראיתי בקרקוב או בוורשה נשים מקבצות נדבות, וגם בארוחות הצדקה הללו לא השתתפו מעולם נשים...

בית הכנסת פיינגולד שימש אמנם לתפילה, אבל בעבור מתפלליו היה זה גם מקום למפגש חברתי ראשון במעלה. רוב המתפללים היו אנשים נשואי פנים ועשירים, אבל היו בין הבאים גם אנשים מעניי הקהילה. רוב העשירים פתחו את ידם לעני, ולא היה כמעט עני שביקש נדבה או עזרה כלשהי ופניו הושבו ריקם. רוב הנדבנים נתנו את נדבתם בסתר, כדי לא לבייש את העני הנצרך...

במשך שבע שנים, מכיתה א' עד כיתה ז', למדתי בבית ספר פולני. זה היה בית ספר גדול מאד, שלמדו בו מאות רבות של תלמידים, רובם כמובן פולנים בני הדת הקתולית. יום הלימודים התחיל בכריעת ברכ ובתפילה, ואנו, הילדים היהודים, עמדנו מן הצד וצפינו בטקס הנוצרי, שבו כמובן לא השתתפנו. ההתבדלות הזאת הזמינה צרות. הילדים הפולנים לא ראו בעין יפה והתנכלו לנו בכל הזדמנות.

היינו מיעוט, אבל מיעוט בולט ואיכותי. רוב התלמידים היהודים הצטיינו בלימודים. בבית הספר הפולני למדנו משעה שמונה עד שעה שתיים-עשרה, ומשעה שתיים עד הערב המשכנו ללמוד בבית הספר היהודי הדתי "יסודי תורה" ברחוב דיטלה. לשעות הלימוד הרבות הייתה השפעה מכרעת על הישגינו, ולכך נוספה העובדה שרוב הילדים היהודים נשלחו מיום שהיו בני שלוש ללמוד ב"חדר", ורכשו מגיל צעיר מאד הרגלי למידה, ובעיקר משמעת לימודים.

בבית הספר הייתי יוצא דופן בהופעתי ובהתנהגותי, ובגלל אלה, ובגלל יחוס, זכיתי לתשומת לב יתרה הן מצד המורים והן מצד התלמידים, והדבר הפריע לי מאד. בעת הפסקת האוכל הופנו אלי תמיד מבטי קנאה, ולא פעם נמנעתי מלאכול את הכריכים המלאים כל טוב שהבאתי מן הבית. גם בבית הספר היהודי של אחר הצהריים זכיתי ליחס מיוחד. למרות שובבותי היה המנהל מברכני לשלום בבואי לבית הספר ובצאתי ממנו, דבר שילדים אחרים לא זכו לו מעולם.

חברי הילדות שלי היו בעיקר יהודים, מקצתם למדו אתי ומקצתם גרו סמוך לביתי, והו בני בית בביתנו. היו לי גם כמה חברים פולנים, אבל מעולם לא הזמנתי אותם לביתי וגם לא התארחתי בביתם... בבית ספרנו שררה משמעת ברזל. תלמיד לא העז לגשת אל שולחנו של המורה או אף לדבר עמו, אלא אם קיבל את רשותו של המורה לעשות כן. תלמיד שביקש לענות לשאלת המורה נדרש להצביע. לאחר שקיבל את רשותו של המורה, היה קם ממקומו, ורק לאחר שעמד מלוא קומתו היה רשאי לענות על השאלה...

בבית הספר היהודי של שעות אחר הצהריים למדתי עברית. ידעתי לקרוא, אך לא הבנתי את שאני קורא. לא אהבתי את הלימודים בבית הספר היהודי מפני שלא היו בו פעילויות שהיה בהן עניין לילדים. המשכתי ללמוד בו רק משום רצונו של אבי.

סביב כיכר שרוקה, שהייתה בלב הרובע היהודי, היו בתי ספר חרדיים רבים. חדרים לגיל הרך ושיבות לנערים. כשהלכתי סמוך לבתי הספר הללו שמעתי את הקולות שעלו מהם. ראיתי את האברכים שיצאו להפסקה בין שיעור לשיעור, אורחות חייהם היו כה שונים מאורחותי, לבושם היה שונה משלי, שפתם הייתה יידיש בלבד, ואף משחקי הרחוב שלהם היו שונים מאלה שהכרתי...

אני וחברי מבית הספר היהודי של אחר הצהריים נהגנו להיפגש באחד מגני פלנטי שלאורך רחוב דיטלה, ושחקנו והשתוללנו עם אחד המורים... כל שמנה וסלתה של יהדות קרקוב הסתובבה בשבת בגני פלנטי, למעט היהודים החרדיים שגרו בשרוקה. אלה הדירו את רגליהם מן הגנים, כיוון שראו בפעילות שמתרחשת שם חילול שבת.

את פורים חגגו יהודי קרקוב ברוב פאר. רחוב קרקובסקה, מן הוואבל ועד הנהר, נמלא חוגגים מחופשים. אף שהיה זה חג יהודי נדמה היה שכל קרקוב חגגה, גם קרקוב הפולנית. היהודים המחופשים הקישו בדלתות, וכשפתחו להם את הדלת הם השמיעו שיר כלשהו, וקיבלו בתמורה קצת ממתקים...

מכיכר שרוקה הדרתי את רגלי. יושביה היו חרדים קיצוניים, ילדיהם למדו בנפרד משאר ילדי היהודים. לא היה לי ביניהם ולו חבר אחד, למרות הקרבה הפיזית שבין ביתי לבתייהם. אבל, בל"ג בעומר הייתי הולך לכיכר שרוקה. זה היה יום חשוב מאד בקרב יהודי קרקוב, משום שעל פי המסורת זהו יום הולדתו ויום פטירתו של הרמ"א. הכיכר נתמלאה אז באלפי יהודים. זה היה החג היחיד, כמדומני, שחגגו בצוותא כל יהודי הרובע, עניים ועשירים, חרדים ומסורתיים. לחגיגת ל"ג בעומר באו גם יהודים מחוץ לקרקוב, ואז גם נראו יותר פושטי יד, שחוללו לא אחת מהומות מיותרות כשהתחרו על נדבות.

הרביתי לשוטט בכיכר השוק היהודי. אמא נהגה לשלוח אותי לשם עם עופות או ברווזים לצורך שחיטה. הייתה שם קופה ובה שילמתי בעבור השחיטה וקיבלתי כרטיס. רק מי שהיה בידו כרטיס היה רשאי להיכנס לאולם השחיטה...

זו הייתה קרקוב היהודית, עיר ילדותי, שעד מהרה עלה עליה הכורת.

מתוך: "במריצת חיי. סיפורו של ינק וסרמן"
שריד חויובה גורקה בפלשוב"
תודה ל"יד ושם" ולמשפחת וסרמן

עוד על מומרים בקרקוב

מאיר בוסאק, בספרו "בין צללי עיר" מספר על מומרים ומשומדים בקרקוב, וכך הוא כותב:

"הד"ר אונגר, סוכן של אחד מבתי החרושת הגדולים במדינה, היה מומר. הוא היה בא לחנותנו לעיתים קרובות. הדבר היה בשנת 1938, כשהציבור היהודי בקרקוב היה מזועזע מהדיעה על התנצרותו של הפרופ' טאובנשלג.

יום אחד בא הד"ר אונגר לחנותנו, והביא עמו חבילה גדולה. ביקש את אבי, שיתייחד עמו במשרד. אחר כך סיפר אבא: הוא הביא עמו שני קנדלברים (מנורות עמידה על השולחן) גדולים של כסף ואמר: אני עצמי אתאיסט, אך איני רוצה להשתמש בקנדלברים אלה להדלקת נרות חולין בביתי. גם לא מתאים. אף איני רוצה למכור אותם בכסף. ברור שלא אתרום אותם לכנסיה. קח אותם בשביל בית הכנסת - אמי היתה מדליקה נרות בהם בשבתות וחגים...

אבא, שהיה גבאי בבית המדרש של המגלה עמוקות, מצא איזה תירוץ, ולא קיבל את מתנותיו של המומר בשביל בית המדרש...

ועוד סיפר אבא על אבי סבתו ר' לייבוש צווייג, שהיה בעל חנות לכלי ברזל. אינני יודע מה היו הכנסותיו מהחנות הזאת, אך ידוע לי מפנקס בית המדרש של המגלה עמוקות, בו הוא שימש בתפקיד חזן, שממנו קיבל משכורת. מלבד המשכורת קיבל, כנהוג באותם הימים - רח"ש - ז"א מתנות, שניתנו על ידי עשירי בעליהבתים, לרב לחזן ולשמש, לרגל חגים או חגיגות משפחתיות.

מעשה וביום פורים אחד בא מישהו לביתו והביא מתנה. לקחה האשה את הכסף המתנה ומסרה לבעלה. שאל ר' לייבוש: ממי? והאשה אמרה. לקח ר' לייבוש את הכסף, רץ אחרי השליח והחזירו.

התברר, שזו היתה מתנה מאת הגביר מאיר פיינטוך, שהתנצר לפני זמן־מה, אך הוסיף לשלוח כמנהגו את ה"משלוח מנות" לחזן בית מדרשו...

ועוד בנושא המשומדים בקרקוב: שלמה בלומנשטוק היה סוחר יינות עשיר בעיר ואחד היהודים הראשונים, שנבחרו למועצתה בשנת 1848. בנו, גם הוא יליד קרקוב, הד"ר לאון בלומנשטוק היה פרופסור באוניברסיטה הקרקובית, נשיא איגוד הרופאים והוא־הוא, שהקים את המדיצינה המשפטית של פולין. מקיסר אוסטריה קיבל הפרופ' לאון בלומנשטוק את התואר - אציל האלבן, אך בעד הקריירה שילם בהתנצרות.

גם הבן השני של שלמה ב. הד"ר הנריק בלומנשטוק, יליד קרקוב, משפטן, מזכיר בלשכה הראשית של ממשלת אוסטריה, זכה בתואר אציל האלבן, גם הוא התנצר ונתמנה למנהל מחלקה במיניסטרוניון של אוסטריה ולמנהל משרדי הפרלמנט בווינה.

בניו של הפרופ' לאון ב. היו: אלפרד, הנריק ויוסף בלומנשטוק־ האלבן - כולם פרופסורים ורקטורים באוניברסיטאות שונות.

קראים כותבים

שרה ליבה רייך

משולם הירש רייך

חיים נתן רייך ורעייתו שרה ליבה לבית רינגר גרו, לפני מלחמת העולם השנייה, ברחוב דיטלה 56, עם ילדיהם מרקוס מנדל, רבקה רגינה, משולם הירש, ויטה ויקטוריה והינדה רייזל.

במשך כעשרים שנים עבדה שרה רייך בבית היתומים לנערים מגיל 13-14 שהיה ברחוב קרקובסקה 53. משולם הירש היגר להולנד לפני המלחמה, ומכל המשפחה רק רבקה רגינה, שנישאה פינקוספלד, ניצלה ועלתה לישראל.

האם מישהו הכיר את המשפחה? הנינים של חיים ושרה רייך, נכדיו של משולם הירש, מעוניינים בכל שביב מידע שיכול להעשיר את ידיעותיהם על אבותיהם. נודה על פנייה למערכת.

אבי, חנוך אלבאום (או אלבוים) רייכר, נולד בקרקוב בשנת 1927 ליצחק (אידיש) ואסתר (גיטילה). המשפחה גרה ברחוב ברטושה Bartosza מס' 2, סמוך לבית הכנסת הישן, והיו להם 11 צאצאים ובהם 3 זוגות תאומים. סבי, וגם סבא רבא שלי, היו סנדלרים.

אחרי שהיהודים נאלצו לעבור לגטו, נשאר אבי בקז'ימייז', והתחבר לקבוצה פולנית שמכרה בשוק כל מיני דברים כדי להתקיים; הוא נתפס, נשלח לכלא מונטלופיך לכ-8 חודשים, ואחר כך נשלח לאושוויץ, שם עבד במחנה קנדה.

האם מישהו הכיר את משפחתי ויכול להוסיף פרטים עליה?

נורית אלדר 052-4745082
nuriteldar1@gmail.com

בכתבה שהתפרסמה על פרופ' אלכסנדרוביץ', ואשר צוטטה מירחון האוניברסיטה היגלונית, נפלו מספר טעויות, ואני מבקש לתקן.

פרופ' אלכסנדרוביץ' חי בקרקוב כנער עד פרוץ מלחמת העולם השנייה. בסוף אוגוסט 1939 ברח משפחתו מקרקוב ללבוב, שם שהתה עד פרוץ המלחמה בין גרמניה לבריה"מ ב-1941. משם ברח המשפחה לאזורי פנים רוסיה, והתגלגלה בדרך לא דרך לאירן. באוקטובר 1942 הצליחה המשפחה לעלות לארץ-ישראל, הודות לסרטיפיקט שהושג לה על ידי דודו של פרופ' אלכסנדרוביץ', סיני זיגמונט אלכסנדרוביץ'.

סיני אלכסנדרוביץ

